

Nemzetes asszony...

Az unokámat viszem beíratni.

Nagy szemű, eleven kölyök, annyit jár a szája, mint egy öregasszonynak, pedig paszulyos.

A saroknál is kérdez:

— Itt mi volt?

Úgy futok végig a házakon, mint régen, amikor még első pendelyes asszony voltam. Sokszor behívott a boltosné az üzletbe, és úgy beszélgetett velem, hogy nekem nem kellett egy szót sem szólnom, csak hallgatnom.

Innen válaszoltam az unokámnak:

— Feketéné... Rőfös...

— Mindent árult?

— Nem, csak ruhaneműt...

— Most mindent... Akkor nagyobb volt?

— Kisebb... Kicsi kóceráj...

Megyünk tovább.

A kicsi kócerájban sokat melegegtem, nyáron meg hűsöltem. Feketéné a fiairól beszélt. Úgy mondta mindig: fiam — az orvos, fiam — az ügyvéd és fiam, a gyáros... Ennek csak szikvízgyára volt, de az is valami. Leültetett a pult mellé egy székre, és mindig mutatott valamit.

— Ezt nézze meg, nemzetes asszony...

Ingnekvalót mutatott, vagy mást.

— Ez már nem csalános, nincs benne annyi papír sem, amivel tüzet lehetne gyújtani...

Néztem az anyagot. Néha cájgnadrágot is, amit az embernek szántam. Kint a tanyán nyüstölheti. Ott jó az ilyen is; ha bejön, úgyis díszben jön, parádéba, karddal és olyan fényes csizmában, hogy azon a nap is hanyatt esik...

Szabadkoztam is, de nem használt:

— Nincs pénzem, Feketéné asszony...

— Baj is az, Zsófi lelkem — mert így is mondta sokszor, és a vállamat is átölelte. Odavezetett a kasszához. Megmutatta a nagykönyvét, ami telis-tele volt névvel. Az egész falu, aki csak számított. Moslékos Varga, annak pedig százhusz holdja volt. Petri Mózsi hatvan holddal, intáncos Somogyi Bálint, a lukácai, G. Szabó, a varjúderéki, Túrós, a várhelyi... Mind egy kalapú velünk... Tiszta lapot nyitott nekünk is, és láttam, hogy beírta a nevem: Vitéz Barna Pálné...

Utána még biztatott is:

— Ezt nem kell tudni az embernek, mert ez csak asszonyi dolog... A többinél is így van... Fukarok az emberek nagyon, pedig a mellényzebből ki tudnák pengetni az egész boltot...

Az unoka közben megszorítja a kezem:

— Milyen asszony volt? Csokoládét nem árult?

— Nem árult, csak ruhát... Kicsi bajszos, kövérkés, sokbeszédű...

— Bajszos?

Látom, csillog a kölyök szeme, az is olyan fekete, mint a szén.

Győri bácsi borotválta minden héten kétszer. Nem ment be a házba, csak ott az üzletben húzatta le magáról a szőrt. Nyakába kavartotta a fehér keszkenőt, és már szappanozta is. De addig is beszélt.

— Magának, nemzetes asszony, nem való már a kaskázás... Lenézik... Meg nem is jönne jól ki, ha valaki rákiabálna a piacon, hogy drága a tojás... Teszem azt, Faránkiné. A nagypofájú. Nem kell az magának... Hozzon be csak mindent ide, majd én elintézem...

Az emberem is sokat oktatott abban az időben.

— Húsz hold, az húsz hold, azt te hoztad, amit a Vitézi Rend adott, azal már hegyven... Nem ülhetsz be a sorba...

Nem ellenkeztem. Igyekeztem úgy csinálni, ahogy Feketéné meg az emberem mondta...

*

Sokszor gondolkodtam én ezeken.

Ha nekem fiam vagy fiaim lesznek... Kik lesznek? Legelső, ha fiú, vitéz az apja után... Nemzetes úr! Hát a többi?

Andrissal indult a sor. Még jóformán alig hagytam el a szoptatást, érzem, hogy útban a másik. Szólok is az embernek:

— Baj van!

— Na mi?

Felfelé kunkorodó bajszot viselt, mint a juhászok. Reggelente bajszpedróval kenegette, meg ki is kötötte.

— Megint úgy vagyok...

— Hogy vagy?

— Az egyik még ki sem kerül a bölcsőből, máris tojhatom bele a másikat...

Nevetett az emberem, és keresztülnézett a fejemen. Alig nőtt fölém, de kemény vesés, vasék ember volt nagy étvágygal.

Otthagytott a konyhában, és az udvarról kiabált vissza!

— Negyvennek mennyi a fele?

— Mennyi, te hibás, húsz...

— Nahát...

Így beszélt mindig. Találja ki, mit akar. Tudtam, a földre gondolt, mert kétfelé osztva, húsz-húsz...

Megint nyújtogatja a nyakát az unokám:

— Itt mi volt?

— Kocsma... Nagy Pista kocsmája...

— Itt verekedtek sokat?...

— Itt is meg másutt is...

— Bicskával?

— Meg bottal, ököllel, üveggel...

— Nagyapám is?

— Az is...

— Elmondja?

— El...

Elmondtam neki, ami éppen eszembe jutott, de másra gondoltam, arra, amikor hazahozott egy rontott váltót.

Azzal is csak mérgecsépett:

— Látod, ilyen vagy te, Zsófia...

— Milyen, te hibás...

— Ki van ez is lyukasztva...

— Sosem jön meg az eszed...

Megpedergette a bajuszát, és a fiát tanította járni. Fogta a kezét. Az apja curukkolt, Andris meg lépett. Nem tetszett neki. Letette a kanapéra, és rákiabált:

— Így csináld, az anyádistenit! Így!

Mutatta neki. Diszlelésben vonult végig a ház földjén. Verte a csizmáját, azt hittem, kilyukad a föld. Seprűt vett a kezébe, mintha kard volna, azzal.

Andrisom bekapta a hüvelykujját, és tett az egész díszmenetre. Alig győztem tisztába pakolni.

— Ebből nem lesz vitéz!

Olyan veres lett az ember, mint a cékla:

— De lesz!

— Csak címzetes...

— Nem, igazi...

*

Látom az unokán, hogy suttyog magában valamit. Alig hagyjuk el a bicikliőrzső nagyvendéglőt, már mondja is:

— Lepedőben miért kellett vinni?

— Mert úgy megverték...

— Fájt mindene?

— Mindene csupa verés...

— Nagyapámnak is?

— Neki csak egyszer...

Arra is gondoltam, mikor úgy hozták haza, hogy keze-lába lógott, és még a nyelve is véres volt, de másra is...

A második fiam Szilveszter lett. Még ilyen nevet! Veszekedtem miatta, de nem használt. Megmakacsolta magát, mint a hencidai nő a hídnál, és az egyistennek sem tágitott.

Elővettem a kalendáriumot:

— Nézd, te hibás!

Olvastam neki a neveket. Mindent, amit csak találtam:

— Kelemen, Zsolt, Náthán, Naftalin, Gábor, István, Péter, Pál...

Az asztalra csapott, megrepedt az egyik deszka:

— Szilveszter!

— Kicsúfolják az iskolában...

— Szilveszter!

— Még becézni sem lehet!

— Szilveszter!

— De miért?

— Csak!

Tudtam, hogy nem lehet tovább feszegetni, mert megcsap. Egyszer már megtette, és nem kívántam másodsorra is...

Mikor megkereszteltük, és elmentek a vendégek, megmondta.

Akkor már nem is kellett, mert úgyis tudtam. Így hívták a megyei kapitányt, a keresztkomát.

— Ez még ragaszt a negyvenhez vagy húszat...

Nyavalyát. Az asztal alá okádott, két lavorral. Ezt hagyta Szilveszterre.

Később én tettem fel a kérdést:

— Negyvennek mennyi az egyharmada?

Pedergette a bajuszát:

— Baj van?

— Sose tudsz vigyázni...

— Az az asszony dolga...

Akkor én lettem egy kicsit piros:

— Na várjál, míg mellém fekszel...

Azt hittem, magához tér, fenét. Szombaton este fellök a kocsira egy zsák búzát:

— Azt hová?

Úgy felelt, mintha a toronyból kiabálna le hozzám:

— Nagy Pistához!

Meg sem várt, hogy szóljak. Úgy kiporzott a tanyából, hogy vissza sem nézett. Pedig akkor az egyszer bőgtem. Félttem, hogy valami nyavalyát hoz haza, és a nyakamon marad a sok hülye gyerek egy csomóban. Taknyosak, pálott szájuak, csipásak, és tele lesz rondasággal a bőrük.

Ettől félttem.

De nem lett. Kocsin hozták haza, széna közt. Darabokból tette össze az orvos. A pincérlány miatt lett a cirkusz, nem tudtak megegyezni, hogy ki legyen előbb...

*

Megyünk az unokával. Fogja a kezem, forró a tenyere, és a kis ujjai nem nyugszanak sohasem. Belevésődnek a körmök a tenyerembe, és már tudom, hogy megint előjön valamivel.

A nyári napfényben olyan a piactér, mintha felsúrolták volna az egészet. A betonasztalok tiszták, a kis fák megnőttek, úgy nyírták körül, hogy mindegyik olyan lett, mint egy pörge kalap. Árnyékokat vetnek az asztalokra és a virágágyakra, amik a két szobort szaladják körül.

Kaparja a tenyerem a kölyök, és már nyújtja is a nyakát:

— Minden háború után csinálnak szobrot?

— Szoktak...

— A két katona a régebbi?

— Az...

— A csillagos?

— Az új...

— Akkor én még nem voltam?

— Nem...

Hallgat a gyerek. Bennem meg motoszkálnak a dolgok.

A harmadik, Ferenc. Lemondott a Szilveszterhez hasonlókról. Nem is ment messze keresztkomáért. Csak a szomszédba.

Az unokával együtt nézzük a szobrokat. Két katona támasztja egymást,

az öregebb úgy néz a másik szemébe, hogy kétrét görnyed belé, mégsem ismeri meg a másikban a fiát. A mellette levő kisebb, csak egy hegyesedő oszlop, mint a cukorsüveg, és a tetején a csillag. Köztük alig néhány öl a távolság.

Ezt a távolságot nézem, ami a két szobor között van.

Andris, Szilveszter, Ferenc...

Néhány váltó. A szomszéd Nagy Ferenc úgy tartotta a névnapokat, hogy három napig is kinyúlt. Az emberem csak kacintott.

— A herét meg a kendert a fasorig...

— Húsz hold...

— Annyi...

— Még két Ferenc-nap, és átjön a koma...

— Ha...

— Biztos... Akkor már tudsz osztani... Háromszor húsz hatvan...

Így spekulált és a forradás pocsékul összerántotta a száját, ha nevetett.

Nem a háborúban kapta, hanem a Nagy Pista kocsmájában, a pincérnő miatt. De aki nem ismerte, az a háborúra gondolt. Még ez is jól jött ki neki...

A húsz hold is.

Átjött Nagy Ferenc. Veres képű, húsos, löttyent ember volt. A nadrág korca a hasa alatt feszült. Ha beszélt, rángatta feljebb, de az nem jött egy centit sem. Úgy dagadt rajta minden, mint gumilabdán a gumi.

Rekedtes hangon beszélt mindig:

— Az embered merre van, Zsófi?

— Bement a faluba...

— Díszbe?

— Nem, csak úgy...

— Vesz, vagy elad?

— Adó miatt...

— Hüm...

Hívtam volna beljebb, de nem jött. Mikor indulásra készülődött, akkor szólt megint:

— Ha érdekelne benneteket...

A herére mutatott meg a kenderre.

— Az ember dolga...

— Jó, jó, csak mondd meg neki...

Öreg paszulyt ettünk, csülök nélkül. Nem csináltam neki tíz tojásból rántottát, csak ciberét, vízciberét. Jó az is, ha kolbással megtömte magát az ember előtte... De csak úgy... Ment. Vágtunk disznót is, de csak a vérét ettük meg, meg egy-két szál hurkát. Mindig a herére néztünk meg a kenderre. Télen is, amikor csak havat láttunk meg nyúlcsapást, ami a fasorba vezetett.

*

Ketten megyünk az unokámmal, Ferkóval.

Alig ér fel a kis feje a hasamig, de ez túlnó rajtam, mint a többiek.

Andris meg Szilveszter.

Magánúton jártak polgáriba, be a faluba egy hosszú, száraz, nagy tenyerű tanítóhoz. A németet az egyistennek sem tudta beléjük verni. Botfűlűek, bikkfanyelvűek voltak.

Az ember csak mosolygott. A vágás beleszaladt a szája szélébe.

- Átmennek ...
- Megbuknak ...
- Majd én megtanítom őket németre ... Bízd rám ...
- Egy betűt sem tudsz ...
- Annyit, amennyit Gyulán kell beszélni, tudok ...

Megint spekulált. Még nem tudtam mibe, de mire eljött a sora, megtudtam.

Sárga hintón vitte a két gyereket vizsgáztatni. Az ülés alá két összekötött birkát tett.

Ferencsel nem volt baj, mert nem tanult. Az apja megverte, akkor sem. Elküldte iskolába, elment a Berettyóra peccózni ... Maga vitte el. Nem ért Nagy Pistáig, Ferenc már nyargalt a vízhez ...

Megint megrakta:

- Ne bánts! ...
- A lelkét is kitaposom ...
- Nem használsz vele ...
- Ne legyen marha ...
- Okosabb, mint a másik kettő ...
- Hülye marad ...
- Egész ember ...
- Suszter, még parasztnak is buta ...
- Bízd rám ...

Káromkodott, és az arcán a vágás olyat mutatott, mint az s betű.

Ferkót jobban tutújgattam. Más is volt, mint a kettő. Tenyéryni széles homloka. Ilyen volt akkor az útkaparónak, aki a tanyánkhoz közel lakott, míg hordtam a gyereket, nagyon megcsudálhattam, mert arra hasonlított. Legalábbis a homloka, a rettenetes nagy szeme és az a folytonos izgás-mozgás, nyugtalansága. Nem tudott ülni, mindig fúrkászott valamit ...

*

A szobrok között a távolságot nézem. Az unoka kérdez, beszél és nyújtogatja a nyakát:

- Apám melyik iskolába járt?
- Mutat a gyerek a nagyra, az emeletesre, csupa üveg, csupa ablakúra:
- Ebbe?
- Ide ...
- Akkor is ilyen nagy volt?
- Nem. Kisebb, nádtetős, sárga falú és egy teremmel ...
- Mindenki együtt?
- Kicsik, nagyok, lányok, fiúk ... Első osztálytól a hatig ...
- Apám mennyi iskolát járt?
- Sokat ...

Azt nem mondhatom neki, hogy nem járt, csak négy elemi. Azt is ve-réssel. De mégis okosabb, mint az isten. A járgányt is úgy csinálta meg, hogy senkitől sem kérdezett semmit. A csatornát is, amivel a vizet vezette a ká-poszta alá. Az üvegeket sem. Januárban, míg a többiek a hasukat vakarták, már a havat hányta félre. Vitte a trágyát, bent a lábósbán meg kelesztette a magokat.

Hányszor mondta:

- Nap, levegő, víz!

Februárban olyan salátát hozott be a konyhába, hogy nem fért bele egy lapostányérba. Forró vízzel megfonnyasztotta, ecettel nyakon öntötte, és úgy ette, hogy a lé csurgott a szája szélén.

— Kerek pengőt ettem meg...

Másnap kocsiderékkal vitt be a városba.

Az emberem csak nézte. Úgy nevetett, hogy a forradás piros színt mutatott:

— Ki kellene nyújtani...

Kezével mutatott a hereföld felé.

— Pihent, meg lehetne szántani térdig...

Hátratette a kezét, és sétált a szobában. Kicsit nyújtotta a pocakját, mert megvastagodott, de még mindig keményínúnak számított, és az ökle is olyan volt, mint a száraz gyökértuskó.

— Olyan káposztát lehetne termelni, hogy megnézhetné az isten is...

Nem nyújtották meg. A herét meg a kendert kinyögtük, de akkorra a két nagyobb már borbélyhoz járt meg Nagy Pistához.

*

Megyünk az unokával.

A templom előtt, amit egy dombra építettek, és mellé zszindelytetős haranglábat húztak, amiben három haranggal is kongatták a delet, de nem sokáig, mert ágyút csináltak belőle meg golyót. Így maradt, egy haranggal. Gyerekhangja volt ennek, nem hallatszott messzire, de aki alatta ment, annak meg kellett nyomni jobban a szót.

Az unoka is felém fordul és lábujjhegyre pipiskedik. Kis tenyeréből tölcserént csinál, nehogy sokan hallják:

— A koporsót miért hagyták kint?

A gyász kocsi ott áll a lépcsők alatt, a kocsis a bakon ül, füstöt fúj az akácfa levelei közé, és a lábát keresztbe teszi.

Felelek az unokámnak mindjárt:

— Nem akarnak cipekedni vele... Felvinni, lehozni... Így szokták...

Tudom, hogy nem hagyja annyiban a dolgot. Ezt magyarázhatom neki egy hétig. De lehet egy öregasszony okos? Mindenre nem válaszolhat.

Alig érünk túl a gyász kocsin, mindjárt belém akasz kodik:

— Nagyapámat sem vitték be?

— Nem...

— Itt hagyták kint?...

— Itt...

— Sokáig?

— Nem sokáig, csak míg kibögtük magunkat odabent... Addig...

Mentünk tovább és a két szobor köze elébem villan megint.

Örült a nép.

Felszabadultunk.

Mink nem. Ezt a legjobb akarattal sem mondhatom. Ami utána jött, az minden volt, csak felszabadulás nem. Nekünk nem.

Vitéz Barna Pál. Hatvan hold. Tanya. Kövesút és a Bivalyos csatorna, ami hozta a vizet, csak le kellett érte nyúlni.

Másfelé jelöltek ki földet. Messzi. Két tagban. Az egyiket nem lehetett fél nap alatt megjárni. Ha a másikhoz igyekezett, annak megint kellett egy másik nap.

Rágt a bajuszát, és a forradás lassanként feketedett az arcán. Nem sokat cifrázkodott. Betette a díszruhát a sifonba, dohány közé. Felveszi, egyszer megint felveszi, de akkor...

Gyúlt a haragos.

Mindenki ellenség lett. Az is, aki kijelölte a földet, az is, aki adót vetett rá. Faránkiné is. A nagypofájú. Hinton járt, motoron, néha autón. Ki a tanyára, és úgy mutatta az ujjával, merre kezdődik és merre végződik a tszcs határa. Annyinak sem nézett bennünket, mint a pipafüstöt. Semminek.

Pedig szóltam neki. Szépen, takarosán, mert akkor már nem lehetett kiabálni, csak hallgatni.

— Nem győzzük a két tagot... Itt nem lehetne?...

— Nem!

Ennyit mondott, de úgy vágott a szava, mint a borotva. A többi is, amit utána küldött:

— Nem gondolja tán, hogy a téesz kerülgeti majd magukat... Hova gondol? Semmire nem gondoltam, de tudtam, hogy nem lesz jó vége.

Nem is lett.

Ment az ember kilincselni. Úgy fogadták, ahogy tudták:

— Mi baj, nemzetes elvtárs?

Morzsolgatta a pileszélű kalapot, és ment tovább. Ott is nevettek az emberek, és olyan nagy füstben ültek, hogy nem lehetett egymástól elválasztani őket.

— Mi feslett ki, nemzetes uram?

Csak makogni lehetett. Azok csak nevettek, és úgy mentek előre, hogy legázoltak maguk előtt mindent. Virágot, gázt, csalánt, veteményest és az emberből is a gyengébbet...

Akkortájt már reszketett a keze. A csizmát úgy húzta le kutyával. Reggel meg síkporozni kellett, mert a püffedt boka az egyistennek sem akart belebújni a szárba. Elment az ágyból a toll, a tellázsiból a porcelán, a kamrából a befőtti, csak a díszruha maradt meg, mert azt elásta. Ládába, selyempapírba. Számított, hogy egyszer még felveszi...

Nem vette fel.

Úgy adtuk rá, mikor a padlásról lehozták, amikor a kötelet elvágták.

Négyen maradtunk.

András, Szilveszter, Ferenc meg én...

Itthon csak ketten Ferencsel, mert András várost épített a Duna mellett. Maltert hordott, téglát. Szilveszter meg lovakat hajtott Pesten, szódát meg hűsítőt fuvarozott a kocsmákba.

Ferenc nem ment sehova.

Maradt. Még akkor is sokat elmondta:

— Nap, levegő, víz...

Úgy éreztem sokszor, hogy káromkodás is van benne. Nem láttam bele, csak egyszer. De akkor nagyon.

Marhákat hajtott ki a téesz a tanya mellett, át az öntözőcsatornán, a bárázdákon.

Az ablaknál állott, és nézte a pusztítást. A két keze munkája, az üvegházak alatt az érett trágya meleget lehelt fel, de nem a salátára, hanem a gurdányra, ami kötésig ért.

Gázoltak, mentek, és hátul öreg ember kaptatott utánuk, meg egy kutya, aminek a hasa alja tele volt bojtorjával.

Láttam, hogy reszket a keze, nyúlt a zsebbe, fogta a bicskát, és lángoló képpel indult az ajtó felé.

Háttal nekitámaszkodtam az ajtónak, és fél kézzel fogtam a kilincset. Elöttem megállt. Mindene reszketett, két nagy ökle is, az is, amiben a bicskát szorongatta. Az álla a mellére esett, és láttam, hogy a csizmájára potyog a könnye. Nagy, számár gyerek. Maholnap teljes ember, asszonya lesz, gyereke, nekem unokám. Éreztem, hogy soha, soha nem tudunk megbékélni a világgal.

Úgy néztünk az öreg emberre, mint az olyanra, aki kivette a fejünk alól a párnát, és a legszebb álmunkban vizet spriccelt a dunna alá. A bojtorjános kutyára is, aki csaholva szaladt a marhák után, és vicsorgó pofával kapdosta az állatok horgos inát.

Semmi sem hallatszott, csak az, hogy ugat a kutya.

*

Az unoka ujjongva mutat egy nagy házra:

— Nézze, nagyanyám... Kö betű...

A bögyörős unokám már egyiket-másikat ismerte. Ceruzacsonkokkal öszszerajzolta a ház falát, és az apjától leste a nagybetűket.

Az új ház végéről leolvastam az írást, hangosan, hadd örüljön a gyerek:

— Kultúrház...

— Ebben is van olyan téglá, amit apám csinált?

— Van...

— Az iskolába is?

— Abban is...

— Most miért nem téglát csinál?

— Mert így jobb... Az nem volt mestersége...

Abban az időben is sokat eszembe jutott Feketéné, a boltos, meg a három fia. Fiam — az orvos, fiam — az ügyvéd, fiam — a gyáros. Elsodródtak mind a mellükre varrt sárga csillaggal.

Az enyéme megmaradtak. Nem nagyon dicsekedtem, mert nem volt kinek, nem volt mivel. Fiam — a napszámos, fiam — a fuvaros, fiam — a téglaverő... Nem mond sokat...

Faránkinének nem mondhattam, az útkaparónak sem, mert az is kiköltözött az útszéli házból. Városba került, és nagyritkán csak autóval került elő, de nemigen állt szóba velünk.

Ferenc fiam másnap kiment a kertészetére. Nézni a tehénnyomokat, a széjelgázolt csatornát, a melegágyak helyét.

— Nap, levegő, víz!

Úgy kopogott a hangja, mint fagyos földön a kocsikereke...

A téglagyárban is kapott mindegyikből, ahol munkát vállalt. Talicskázott, földet kubikolt, olyant, amiből téglá készült.

A hatvanholdat ott ette a fene, ahol kaptuk. Azt se tudtam, merre van, csak az irányt. Egyik tag az egyik falu felé, másik a másik falu felé. Egy lépést sem mentem felé. Faránkiné börtönnel fenyegetett, de csak maradt a fenyegetés. Tavasz felé arra is alakult téesz, azé lett. Úgy örültem, mint bolond ember a sipkájának.

Nincs tovább gond.

Nincs föld. Csak itt a tanya körül annyi, amennyiben egy marék hagymát,

fél zsák krumplit elszórhattam. Azt még tudtam csinálni, meg főzni Ferencnek, akit minden este úgy vártam haza, hogy az ablakon leselkedtem.

Jött Ferenc, hol füttyölve, hol meg káromkodva:

— Tág a norma, szűkítették . . .

Nem értettem, csak azt láttam, hogy a kicserepesedett ujjait túrta a hájába, és sokáig nézte az asztal lapját.

Mikor a fejét felvetette, már másként beszélt:

— Tud még főzni?

Nem értettem ezt sem. Nem lehet azt elfelejteni. Mindent úgy csináltam, mint máskor. Mindent beleadtam, nem sajnáltam a napraforgóolajat sem, pedig azt is szűkösen mérték.

Beszélt tovább, csillogott a szeme:

Úgy értettem, bírja még, ides? . . .

Mint az apja. Tanálgassam, mit akar.

— Bírom, ameddig kell, bírom . . .

— Ha segítséget hoznék? . . .

Örültem már én is.

— Milyen?

— Szeplős, nyelves . . .

— De amúgy?

Teleszívta magát levegővel, hogy majd szétpattant rajta az ing. Előbb kifújta magát, és csak azután mondta:

— Csendőr volt az apja . . .

Puff. Olyan csend lett a szobában, hogy a bátortalan légy zümmögése is meghallatszott.

Ferencem szólalt meg előbb:

— Ezt nem tiltja a törvény . . .

— Nem . . .

Zsákra zsákból tesznek foltot.

Arra gondoltam, hogy házon belül legyen megbékélés, ami az ajtón kívül maradt, azzal törődjön más. Az öreg csordással is, aki letapostatta a kerteszetet. A kutyájával és a vonítással is, ami behallatszott a házba.

Semmi más, csak a kutyaugatás.

Az öreg csordás hangja nem jött el eddig, mert a köszönése is olyan, amit bottal csinált. Felemelte és integetett.

Ember, abba sem lehet belelátni . . .

*

Az unokám megbotlik a járdán.

A szandál talpa beleakad a kiszakadt betonba, amit még most sem csináltak meg. Kinyílt rózsaszínű mutat a járda, és a sárga falon néhány pöttyentés látszik.

Visszafordul a gyerek, és úgy mutat a betonra:

— A háború csinálta?

— Nem . . .

— Hát mi?

Ötvenhat . . .

Tudtam, hogy ennyivel nem elégszik meg, mert kíváncsi. Azon gondolkodom, ha tovább kérdez, hogy magyarázom meg.

— Akkor én már éltem?

- Készülődtél járnival...
- Nem hallatszott el hozzánkig?
- Kicsit csak...
- Mennyire?
- Mintha puskát sütöttek volna...
- Vadászpuskát.
- Azt...

Beszívta a levegőt, alig fújta ki, máris kérdezett megint:

- Akkor miért lőttek?
- Mert nem jutott mindenkinek dinnyeföld...
- Szorítja az ujjamat, és nyújtogatja a nyakát:
- Utána jutott?
- Jobban...
- Apámnak is?
- Annak is...
- Szilveszter bácsinak meg Andris bácsinak?
- Azoknak is...
- Hüm...

Sóhajtott a kölyök, és mentünk tovább előre, gondolatban meg hátra.

A gyerek már aludt. A kiságyban. A paplant lerúgta magáról, és az egyik lábát kívül tette. Ferkó az asztal mellett ült, Pösze vele szemben. A lámpavilág rájuk esett. Ferencen fel volt gyűrve a kék kabát ujja, és a ráncokban megült a téglapor, úgy hatott, mint vason a rozsdá. Pösze egy kicsit megnyúlt a gyerek után, de lassan visszajött a színe. Nyáron jobban kiütköztek rajta a szeplők, de így ősz felé már visszahúzódtak. Az unoka is olyan, csak apróbbak rajta a szeplők, és ha mérges, azok is úgy veresednek, mint a gyufa feje.

Ahogy jött a szürkület az ablak alá, úgy reszketett a bélem. Mikor az este rátenyerelt az ablakra, már a hátam is fázott. Sötét volt kint, és úgy hatott, hogy a magános árnyékok belekapaszzkodtak a levelét hullajtott fák ágaiba, és úgy csüngtek az ablak alatt, mint az akasztott emberek. Négyen voltunk bent a házban, és mégis úgy éreztem, többen vagyunk. Még valaki lehetett, akit nem láttunk, de ott kuporodhatott valamelyik sarokban, vagy a vetett ágy tetején, és úgy éreztem sokszor, hogy a hangját is hallom. Bitangul szólt, és úgy megtöltötte a szobát, hogy minden zugba jutott, de jutott a fülembe is.

- Kire haragszik?

Hideg volt a kemence háta. Szaladgált a hátamon végig. A szóra még magamban sem tudtam válaszolni. (Kérdezett tovább:

- Faránkiné?

Ferkóm egy kicsit kerekedett, de még nem eresztett hasat, az ujjait sem borította be a párna. Ott fektette az asztalon és halkán dobolt.

- Vajon Ferkó is hallja?

- Na, ki vele, bátran!....

Pösze Ferkón csüngött tekintetével, nem nézett erre. Ette a szemével a nagy darab kölyköt. A melegítő felső rajta maradt, felhúzódtott a karján. A keze feje kicserepedett, szélfújta. Nem használt neki a vazelin sem. Olyan volt, mint a repedt föld.

- A földet is visszakövetelheti...

Az unokámnak pirosat mutatott a sarka. A fény odavetett egy csóvát. Az jutott eszembe, hogy sokszor szájába veszi a lába ujját is, úgy szívja, mint a csecst.

— Börtönnel fenyegették... A párnáját is elhurcolták...

Pöszének az a nótája, hogy: Elment Cili néni a vásárba... Ezt énekelte sokszor. Kint a konyhában vagy a ház előtt, ahol a gyerekkocsit tologatta. Ezzel várta Ferkót is, és úgy nézett mindig a kövesúton végig, hogy a szeme fölé tette a tenyerét.

— Az ember is felkötötte magát...

Ferkó az asztal mellett szokott olvasni. Újságot, könyvet, olyan vastagot, mint egy téglá. Festett paprikák vannak benne, káposzta meg olyan paradicsom, amelyik egy fél marék magot ereszt ki magából, ha megnyomják.

— Hatvan holddal nyugodtan alhatna...

Az unoka a fenekén elcsúszik az ajtóig is, olyan sebesen, mint egy vitorlás, szinte lobog utána az ing. Az ajtónak veti a hátát, és ha lépéseket hall, már kurjantgat is:

— Hopp! Hopp!

Ennyit, és úgy kell kinyitni az ajtót, hogy a kezét vagy a lábát meg nyomjuk... A fény felé már kapkod. Két kezét nyújtja és szeretné megfogni.

— A csordástól is számon kérhet mindent...

A hideg kemence sütötte a hátamat. Hallgattam a hangokat, amit a hivatalan vendég súgott a fülembe. Lehet, hogy Ferkót is macerálta, Pöszét is, de azok nem szóltak egy szót sem. Én meg hagytam. Olyan messze van minden, hogy kézzel el sem lehet érni. A többi meg olyan közel, hogy meg tudom simítani, felé tudok nyúlni, és kezembe is tudom fogni, mint a fiókdinnyét, amit belepett az éjszakai harmat. Meg is törölhetem, és a keménykedő héja fényes lesz, csillogó, és az unokám gurigázhat vele a földön.

Ferkó csak később vetette fel a fejét. Pöszének szólt, de úgy, hogy én is érthettem belőle:

— Téglát ígért a gyár... Bent majd építhetnénk...

Melegedtem a szótól egy kicsit. Ez megint csak közel van, olyan közel, hogy meg is lehet fogni.

Pöszét vártam. Ha ilyesfélét szólna, csak összeborzolnám a haját, és a fejét odaszorítanám a réklimhez.

Pösze is susmorgott. A lámpaüvegnek mondta, de a csendes szóra a kölyök Ferkó is megmozdult a rácsos ágyban.

— Négyszáz forint egy kis bicikli... Jövőre már tanulhatna...

Elkacagtam magam. Mind a ketten felém fordultak és csodálkozva néztek rám:

— Azt hittük, elszunyókált...

A menyemnek összekócoltam a haját, de utána le is simogattam, a fiamhoz is hozzáértem, és a válláról lepöcköltem egy odaragadt pelyva héját.

Így telt el az este.

Az ötödik, ami súgdolódzott, úgy vettem észre, kiment, mert utána nemigen szólt hozzám semmit. Akkor sem, amikor vettem az ágyakat. Előbb a Ferencét meg a Pöszéét, végül a magamét.

Mikor a lámpát eloltottuk, és bebújtam az ágyba, csak sóhajtottam. Fa-

ránkinéra gondoltam, a nagypofájúra. Vele is álmodtam. A fán csüngött egy zsiros kötélén. A nyelve kint lógott, de úgy is beszélt.

— Hét gyereket szültem ...

— Én hármát ...

— Mindet felneveltem ...

— Én hármát ...

— Az emberemet megette a háború ...

— Az enyémet a béke ...

Csüngött a fán, és a szél belekapaszkodott a ruhájába. Lóbázta. Furának tűnt, mint a csuhéval tömött zsák.

Intett, hogy menjek közelebb. Egészen a fa alá mentem, és ott vártam a szavát.

Szólt is mindjárt:

— Húzzad a lábam lefelé!

— Minek?

— Hogy jobban fulladjak ... Most rajtad a sor ... Ne sajnálj, én sem ki-mélnélek ...

Kötöm alá dugtam a kezem, és a tenyeremet a hasamra fektettem. Nem mozdult a kezem, a nyelvem is akadozott.

— Hozzak kést?

— Minek?

— Hogy levágjalak ...

— Meglátja a fiad ...

— Nem baj ...

Igazított magán, mert nem esett jól a csüngés.

— Ha levágsz, újra felköt ...

— Ferenc nem tesz ilyet ...

— Akkor miért tett?!

— Más volt ...

— Nyavalyát, Ferenced volt meg Andrisod, meg Szilvesztered meg Pöszéd, meg a kicsi ... Az hozta a kötelet ...

— Nem is tud járni ...

— A seggin csúszott, és azt mondta: hopp, hopp ...

— Ha hazudsz, itt hagylak ...

— Igazat mondtam minden szavammal ...

— Nem hiszem ...

— Hidd el ... Még azt is tudom, hogy házat épít, bent a faluban ... Engem fogad napszámosnak ... Hordom a téglát, maltert ... Azt mondta, követ rak belőlem ki a járdáig, hogy ne legyen sáros a csizmája ... Velem le is hengereli, hogy simán fusson a kis bicikli ... Visszaperli a hatvan holdat ... Egészen a heréig ... Így volt?

— Nem! Nem!

— Hamar felejtesz! Szivattyút épít belőlem, ami szívja majd a vizet a kanálisból ...

— A régi fent van a padláson ...

— Még most sem hiszed? Azt is mondta, hogy karikás ostort fon belőlem, amivel leveri a marhákat az öntözőcsatornáról ...

— Ostora van, szíjból ...

— Bunkósbótot vág belőlem, amivel ütheti az öreget, amiért széjjelvágatta az árkot ...

Táj neki ...

— Létrát szegel belőlem, és felmegy az istenhez, panaszra ...

— Ferenc nem ilyen ...

— De a többi. Andris meg Szilveszter, meg Pösze meg a kicsi ...

— Azok is mások ...

Keze fejével megtörölte a száját. Én másról beszéltem:

— Káposztás kockát ettünk ... Nagy vájlinggal főztem ...

— Nem hoztál egy marékkal sem ...

— Éhes vagy?

— Nagyon ... Nem értem rá enni, mert mindig szaladtam ... Nagy a há-
tár ... Sok volt az éhes száj, enni kértek ...

— Mindenkinek adtál?

— Mindenkinek ...

— A máséból ...

— A magaméból ... Ferencet a téglagyárban etettem ... Andrist meg Szil-
vesztert a városban ... Még akkor is vizet nyújtottam neki, mikor a lovat
hajtotta. Ne szomjazzon ... Pöszenek is pörgettem ... Szemezhetett ... A ki-
csinek is adtam cuclit, pántlikára kötöttétek, nehogy az ágy alá guruljon ... Ne-
ked is zsebkendőt kínáltam, hogy megtörölhesd a szemed ... Így igaz?

Az ősz porát néztem meg az árnyékát, amit a nap odafektetett a lábam
elő. Száras cipőt viselt, de nem fűzte be, kétoldalt csüngött a pertli. Az egyik
végéről hiányzott a pléh hegyesítő, kiszöszlödött, látszott rajta, nyállal szokta
kipederni, hogy könnyebben a lyukba találjon. Nem néztem fel rá, úgy kér-
deztem:

— Befűzzem a cipőd?

Hegyeset káromkodott:

— Mi az istennek?

— Ha így jársz, könnyen rálépsz és elesel ...

Fülemig hasított a hangja:

— Ne félj, nem esek hasra ... Nekem már nem kell a cipő, a pertli sem ...
Úgy járok, mint a szél ... Annak sem kell cipő ... Kabát sem ... Mégis mindig
fúj ... A fákat is nyakon legyinti, a fűvet is felborzolja, a port is marékra
kapja és ott szórja szét, ahol akarja ... Az ablakokat is megzörgeti, pedig nincs
ujja sem, mégis megkopogtatja ... A kéményen is bekiált és a nádat is meg-
kezdi, és olyan marad utána, mint a rühes birka gyapjúja ... A kendőbe is be-
lekap, a hajadat széjjelzilálja, a kezéről lefújja a lisztet, és a kötelet is lóbázza,
ami itt marad utánam ... Mit dévánkozol? Húzzad a lábam! ... Húzzad!

Nem húztam meg a lábát, a kést sem tudtam kihozni, egy tányér káposztás
tésztát sem, mert a falu felől olyan nagy dörrenés hallatszott, hogy felriadtunk
rá minden.

(Az elbeszélés befejező részét áprilisi számunkban közöljük.)